

főleg fumei gyönyörű parkjaiban maga is már rég óta a legjobb példával jár elő.

Azt hisszük, minden magyar ember hön kívánja szeretett főherczegének az Egek urától azt a kegyet, hogy zavartalan és örömteljes évekkel érje meg e telep árnyat adó nagyra fejlődését!

Adalékok az ákácz ismeretéhez.

Irta: *Földes János.*

(Befejező közlemény.)

5. *Az ákáczfa virága.* Az ákácz a vitorlások érdekes osztályába tartozik. A levél hónaljából fakadó fehér, a vitorlán zöldesbe játszó hosszú kocsánon függő virágok lazán lelógó fehér fürtöt képeznek, mézre emlékeztető, átható kellemes illattal. Alig van virág, mely óvatos elhelyezésénél s a külbefolyások ellen való védekezésnél fogva úgy tudna alföldi klimánk szertelenségeihez alkalmazkodni, mint az ákácz.

A virág jobban mint bármely növényyszerv, levegőt, de főképp *világosságot* követelvé, onnan az az általános törekvés, hogy leginkább az ágak csucsán szeret elhelyezkedni. De e kitettség sok veszélyvel is járhat a gyöngéd szervezetű virágra nézve, mivel kiszolgáltatja a tavaszi idő szélsőségeinek, mely könnyen elpusztíthatja, így éjjel vagy éjszaki fekvésben a hidegnek, vagy nálunk a korai fagyoknak, nyáron meg a tulságosan tűző nap káros perzselő hatásának, ehhez járul még, annak szükségessége is, hogy a virágra következő gyümölcs, illetve mag is megtalálja az éréséhez kedvező feltételeket. Az összeegyeztetés szerepét itt a levelzetnek kell magára vállalni, ennek az oltalomnak foka szerint kell aztán a virágzás módjának is változnia, alkalmazkodnia. Ennek a követelménynek legjobban megfelel a kertészek által ugynevezett *évi hajtáson való virágzás*, mely esettel találkozunk a mi *ákáczunknál* is. A virágzás e módjánál a rügyből fakadó galy leveleinek hónaljából hajtja a virágokat, melyeket a szomszédos levél ernyőként takar. Ez az ernyő azután az éghajlat természete szerint különféleképp alakul. Így pl. *mérsékelt klímában* azok a szomszédos levelek kisebb terjedelműek, kicsinyek vagy egyszerűek, mert a nap heve kisebb lévén, a védelem is csekélyebb; ellenben *forró napon* s az

erdőtől távol, mint a mi alföldi pusztáinkon, a *leveleknek nagyoknak* vagy *sok levélből összetetteknek* kell lenniök, mint a mi ákácunk szárnyas levele, hogy megsűrje, mérsékelje a fényt s mily alkalmasak erre a mozgékony kis levélké, melyek mint a szem elé tartott ujjak, a szükséghez képest hol összecsukódnak, hol szétterülnek. De mivel a védő levélzet kifésülésére való várakozásában a virág elkésik, a tavasz utójjára marad, az a bökkenő állhat elő (mint Emery a „növények életében“ helyesen fejtegeti), hogy e virágzási mód nem is fordulhat elő minden éghajlat alatt, mert kifogyván az időből, a gyümölcs, illetve mag meg sem érhet, ha az ősz nem elég hosszú s a tél nem enyhe. S minthogy éppen mi dicsekedhetünk hosszú szőlőérlelő verőfényes őszszel, látjuk, hogy az ákác e tekintetben is idevaló s bizonyosan magját is azért teremtette a gondviselés oly kicsire, hogy hamarabb befejezhesse érési proceduráját. Ezen jövőjéről való aggódo gondoskodása miatt kell azután az idején hajtáson való virágzásnak igen sok esetben jellemét megváltoztatnia, hónaljiból ághegyivé válni, *őszinek maradván*, ha a klíma szigorúsága félbe nem szakítja a tenyészést mint a mi ákácunk *másodvirágzása*, ellenben pedig *tavaszi* kell válnia. És ez utóbbi körülmény magyarázza meg igen szépen azt az általam tett észleletet, melyhez hasonlóról Hanusz is megemlékszik, hogy az ákác némelykor *tavaszzal előbb* hajtja ki virágját s csak azután levelesedik. Hanusz 1880-ban észlelte azt a rendellenességet, hogy Kecskeméten egy *új ültetésű* fiatal ákác május végén előbb kivi-ritott és csak azután lombosodott; — ugyane tüneményt látta június 13-án Nagy-Körösön. Az én tapasztalatom is újültetésű gyenge sorfákra vonatkozik, melyek nem voltak visszanyesve, csak sajnos, hogy az évszámra nem emlékszem.

Emery („Növények élete“ 385. lap) ezt így magyarázza: „ha az ősz vége hideg s a tél szigorú, a *bimbók* a helyett, hogy kifés- lenének, *álomba zsibbadnak*, hogy majd csak a következő tavaszon ébredjenek fel és a virágzás a múlt évi hajtáson fog létre jönni. Ilyen körülmények között gyakran megesik, hogy a *virítás megelőzi a leveledést.*“

E magyarázatot feltűnő módon igazolja az 1880. előtti tél és és ősz s azért nagyon fontos, hogy Hanusz ez évszámot ama virág- zással kapcsolatban feljegyezte. Élénk emlékezetemben van ugyanis,

hogy az 1879-ik évben az ősz vége annyira hideg volt, hogy novemberben a Maros jegén kocsival, szánkóval jártak át az emberek, a hideg december 28-án 26° C-ra süllyedt s a tél mindvégig egyike volt a legszigorubbaknak az Alföldön. Ez volna tehát oka a levelezést megelőző virágzásnak 1880-ban.

Mint hogy pedig nálunk sok oly helyen tenyészik az ákác, hol az éghajlat már zordabb s az ákácvirág csak május végén, június elején bujik elő, érdekes volna megfigyelést tenni arra nézve, nem gyakori-e ott az ághegyi vagy levelezés előtti virágzás?

A virágszerkezet s annak alkalmazkodása a gyümölcsözés biztosításához. Nem csak az ákác levélzete, de a virágja is akkép van szerkesztve, hogy a szaporodás mindenképpen biztosítva legyen.

Az ákácvirág a vitorlások, tehát a váltszirmuak csoportjába tartozik, ellentétben az egylepett képező forrtszirmuakkal, s mint ilyen nagyon elmésen van szerkesztve a magzás biztosításának előmozdítására.

A szirmok mind a csővé összeforrt himszálak köré vannak elhelyezve, e cső fönt meghasadt s ott egy különálló himszálat tüntet fel, míg a többi kilencz össze van forrva; minthogy így két csoporttá két falkába válnak szét, *kétfalkásnak* mondatik a himkör. A himszálaknak e csőve körülöleli a hüvelyalaku, számtalan magcsirát rejtő termőt, melynek csak hosszú bibeszálon álló pelyhes bibéje látszik ki a portokok közül, a termőt magát is hosszú (köldök) nyél köti össze a kehelyalappal. Ez az összegöngyölt szaporodó szervezet a csónakban fekszik. A csónak maga két összeforrt szíromlevélből áll s csak két végesücske, u. n. „*körme*“ maradt szabadon. A csónaktól jobbra és balra vannak az evezők (alae) s az egésznek, mint egy a bölcsonék ernyőjét képezi a visszakunkorodó, szélesen szétterebélyesedő vitorla.

Az egészet a végén összefoglalja a hármasan fogazott sárgászöld *kehely*.

Az egész berendezésből azt látjuk, hogy egy kellőleg pólyázott, befüggönyözött bölcsőben fekvő csecsemő nem lehet jobban védve a külvilág káros behatásától, mint az ákác maghona. A legjobb berendezés a belső szerveket a napsugarai ellen oltalmazza. A virágszirmok maguk is mozoghatók és a szükséghez képest szétnyílásuk által vagy egészen kitakarják vagy összébb csukodva többé

kevésbé befödik a maghont; mint valami függönyök hol összehajlanak, hol szétválnak, hogy a kellő árnyékba helyezték a *termőt*, mindamelllett a szíromlevelek között a levegő is átszűrődhetik (Emery u. o.)

Kihivhatná a növénytudósok figyelmét a termő hosszú szára is, mely szintén fenti célra látszik szolgálni, mert a szerint a mint megfeszül vagy megernyed, a termő is kijebb emelkedhetik a csónakból vagy jobban beléje bocsátkozhatik.

Nagyon fontos a tulságosan perzselő napfény távoltartására a virág fehér színe is, mely a hősugarakat visszaveri. Az egész virág fehérségén a zöldes színek egy lehellete vonul végig. Az öt önálló czélszerűen elhelyezett szíromból álló pillangós párta tehát, a mint láttuk, igazi védőburok s olyan száraz éghajlat számára van teremtvé, hol nappal forró, éjjel pedig hideg szokott lenni, hol a tavaszi hőmérsék változás napi ingadozása, mint nálunk, sokszor 15° C-ra rug.

A virágzat, különösen a termő gondos védettségének meg is van a hatása, mert alig van esztendő, hogy magterméssel telised tele ne legyenek a fák.

A védelem kiterjed, mint láttuk, már a rügyre is, melynek védő ürege először a levélgerincez bütyökjének kiszélesedő talpa alatt fejlődik ki.

Az ákácznál, mint az ágoldali virágzásu fajoknál rendszeren, a virágok kinyílásának az a körülmény kedvez, hogy az *ághegyi rügy szünetelni szokott*, miután már egy bizonyos számu bütyökköz létrejött. Ez által az alsóbb rügyek ingerlődnék kifésülésre, a helyett, hogy elesenevészedjenek, alvó rügyekké váljanak, mint a galyak alsó részein rendszeren. Ugyanazzal az esettel állunk tehát itt szemközt, mint ha az ághegyi rügyeket lenyessük, mint pl. élő sövénynél, miáltal az alsóbb, oldalhajtások képzését segítjük elő, az alvó rügyek életrekeltésével (U. o. 393.. 394. l.)

Az ákácza virágzásának ideje Magyarországon. Hogy az ákácza mennyire otthonosan érzi magát nálunk, legjobban bizonyítja kétszeri virágzása, mely még a népdalba is átment; „Kétszer is nyit az ákácza virága“.

Európa többi államaiból nincs tudomásunk e jelenségről. Németországban sem hallani többszöri virágzásáról, sőt egyszeri

virágzása igen későre *junius—julus* hóra van jelezve az ottani növénynapárakban (V. ö. Hanusz István „Alföldünk magyar fája“), holott a mi Alföldünkön már május közepén nyílik. Igen nagy hálaára kötelez bennünket jeles meteorologusunk Hegyfoky Kabos, hogy az ákácza nyílását hazánkban országosan meghatározta, hosszabb időszakról összegyűjtött megfigyelések alapján, melyeket az alábbiakban jegyzek fel. (V. ö. Termt. Közl. 1894. évf. 264—267. lap). Az adatokat 1871-től 1885-ig gyűjtötte össze, a melyek annyiban is becsesek, hogy az ákácznak magasság szerint való elterjedését is feltüntetik hazánkban.

Az ákác virágzása az időjáráshoz képest természetesen hol korábbi, hol későbbi. Így Kun-Szt-Mártonban *legkorábban* virágzott 1885-ben, *május 4-ikén, legkésőbbben* 1883-ban, *május 26-án*. Általában az Alföldön május közepére tehető a virágzás. Jász-Nagykun-Szolnok és Borsodban a tíz évi följegyzés *átlaga május 16-ika*.

Az alábbi sorozatba csak azok a helyek vétettek fel, hol legalább 3 évben történt feljegyzés.

Észlelőhely	Tengerszin feletti magasság	Hó	Nap
1. Goszpics	568 m.	V.	29
2. Mitrovicza	90 m.	V.	11
3. Oravicza	268 m.	V.	16
4. Török-Becse	81 m.	V.	11
5. Lugos	123 m.	V.	17
6. Nagy-Szeben	413 m.	V.	27
7. Lippa	132 m.	V.	12
8. Pécs	260 m.	V.	12
9. Segesvár	366 m.	VI.	8
10. Csik-Somlyó	707 m.	VI.	11
11. Csáktornya	170 m.	V.	12
12. Kun-Szt-Márton	88 m.	V.	13
13. Körmend	190 m.	V.	28
14. Bakonybél	260 m.	VI.	8
15. Kőszeg	279 m.	VI.	1
16. Borostyánkő	611 m.	VI.	13
17. Budapest	153 m.	V.	15
18. Pilis-Jenő	195 m.	V.	21
19. Eger	173 m.	V.	23
20. Sárospatak	124 m.	V.	18
21. Ungvár	141 m.	V.	21
22. Brogyán	? m.	V.	27
23. Árvaváralja	502 m.	VI.	16

Azok a helyek, hol csak 1 vagy 2 évben történt feljegyzés, délről észak felé haladva, a következők:

1. Temesvár	V. 4	12. Tardos	V. 20
2. Déva	V. 15	13. Bánhorváth	V. 18
3. Gyulafehérvár	V. 20	14. Nedanócz	VI. 1
4. Baja	V. 19	15. Rozsnyó	VI. 4
5. Nagy-Kanizsa	V. 22	16. Körmöczbánya	V. 16
6. Kalota	V. 17	17. Nagy-Mihály	VI. 3
7. Szt-Gotthárd	V. 25	18. Szepes-Igló	V. 20
8. Dunapentele	V. 15	19. Svedlér	VI. 18
9. Turkeve	V. 21	20. Lőcse	VI. 11
10. Szatmár	VI. 1	<i>Szepes-Iglón 1872-ben 16 nappal, Lőcsén</i>	
11. Nyíregyháza	V. 28	<i>1874-ben 28 nappal virágzott később az</i>	
		<i>ákácz mint Budapesten.</i>	

Valamennyi állomást tekintetbe véve, az 1871. és 1885. közötti időszakban az ákáczfa *legkorábban virágzott Oraviczán 1876. évi ápr. 22-én, legkésőbbben Árvaváralján 1874. évi jun. 25-én. A legkorábbi s legkésőbbi virágzás közötti időköz tehát 64 nap, több mint 2 hónap a magasság szerinti s legmelegebb és legzordabb fekvést tekintetbe véve.*

Látjuk a feljegyzésekből, hogy a mint délről észak felé, vagy az Alföld legmélyebb pontjairól a hegyeken magasabbra hágnak s e szerint a hőmérsék csökken, a virágzás is arányosan mindig későbbre esik.

Árvaváralja fekvése $4^0 21'$ -cel esik északabbra, mint Mitrovicza, azért virágzik ott az ákácz egész *36 nappal később*, mint emitt.

Vagy vegyük Kun-Szt-Mártont 88 méter és Csik-Somlyót 707 méter magasságban s látjuk hogy a 619 méter magassági szintkülönbség szintén 30 napi késést okoz a virágzásban. Vagyis ugyanaz a hőmérsék, mely az Alföldön már májusban észlelhető, Csik-Somlyón, Árvaváralján csak júniusban következik be. *A május átlagos hőmérséklete Kun-Szt-Mártonban 14,9, a júniusé Árvaváralján 14,7, Csik-Somlyón 15,0 fok.*

Ebből az tűnik ki, hogy az ákáczvirág nyitásához egy bizonyos hőmennyiség kell. Ennek feljegyzése kétféleképp: árnyékban vagy napban történik. Az itteni számítás *az árnyékban zéro felett feljegyzett hőegységek számát tünteti fel.*

Hegyfoky azt tapasztalta 10 évi adatainak kutatásából, hogy az ákáczfa *virágzást megelőző 50 napnak hőmérsékleti összege* évről

évre igen csekély változást $\pm 12^{\circ}$ fokot tesz, holott a virágzást megelőző 40 napon az átlagból való eltérés ± 18.6 fok. Az alábbi 17, különböző magassági szint és égtáj szerint vett állomáson több évi pontos feljegyzésnek összegegyeztetéséből a következő az eredmény:

A levegő hőmérsékletének összege az *ákácza virágzását megelőző 50 napon* tett éjszokról dél felé haladva:

1. Árvaváralján	(4 év szerint)	590 C ^o -ot
2. Ungváron	(5 " ")	586 "
3. Sárospatakon	(5 " ")	608 "
4. Egerben	(5 " ")	604 "
5. Pilis-Jenőn	(5 " ")	611 "
6. Budapesten	(5 " ")	620 "
7. Borostyánkőn	(4 " ")	611 "
8. Kőszegen	(5 " ")	645 "
9. Bakonybélien	(5 " ")	664 "
10. Körmenden	(5 " ")	586 "
11. Kun-Szt-Mártonban	(5 " ")	613 "
12. Csik-Somlyón	(5 " ")	592 "
13. Pécssett	(5 " ")	572 "
14. Nagy-Szebenben	(1874—1878)	607 "
	(1881—1885)	627 "
15. Oraviczán	(5 " ")	670 "
16. Mitroviczán	(4 " ")	597 "
17. Goszpicson	(4 " ")	609 "

A számok 600° körül ingadoznak. Oraviczán, Bakonybélien és Nagyszebenben az eltérés az által van megindokolva, hogy Oraviczán a feljegyzés este 2 órával hamarabb történt, Bakonybélien a műszer volt rossz, Nagy-Szebenben pedig a feljegyzés az egyik időszakban 6, 2, 10, a másokban 7, 2, 9 óraker történt.

Ha azokat az állomásokat vesszük, hol a hőmérő pontosan mindig reggel 7, délután 2 és este 9 óraker történt, nevezetesen Sárospatakot, Egert, Pilis-Jenőt, Budapestet, Borostyánkőt, Kun-Szt-Márton, Mitroviczát és Goszpicot, akkor a következő hőfokmennyiséget nyerünk:

A virágzást megelőző 30 napon	418 C ^o
" " " 40 "	525 "
" " " 45 "	570 "
" " " 40 "	609 "

Ez utóbb említett 8 állomás följegyzései szerint az *ákácvirágzás kezdete május 22-ére esik. A hőfokokat számítva pedig a virágzás akkor veszi kezdetét, mikor a megelőző 50 nap hőegysége 609 C fokot tesz.*

Ezen hőfok mennyiségtől a következők okozhatnak kisebb-nagyobb eltéréseket: *a) a hőmérők különféle helyeken való fölállítása, b) az észlelők által első virágzásnak vett állapot különfélesége, c) a talajban s csapadékviszonyokban mutatkozó különféleségek, d) a borulat kisebb-nagyobb terjedelme.*

Ezenkívül módosítólag hatnak országunk különböző pontjain a téli és tavaszi időjárásban mutatkozó különbségek is.

Nagy befolyással vannak a virágzásra a nálunk rendszeren visszatérő májusi hősökkenések, minek folytán mind a mellett, hogy az ákác annyira védekezik, a virág mégis többször áldozatul esik a dérnek és fagynak, különösen zordabb és kitettebb tájakon. De a hathatós védekezés sikerét mutatja, hogy Hegyfok csak két esetet tud fölmutatni a meteorologiai intézet évkönyveiben, hogy az ákác elfagyott és pedig a már nem igen neki való Csiksomlyóban 1874 május 15., mely napon már virágzott és Bakonybélien ugyancsak 1874-ben, de nem csoda, mikor ebben az észtendőben Csik-Somlyón egy egész hónappal, 30 nappal előbb virágzott a rendesnél, ugyancsak korábban virágzott 1874-ben az ákác Nagy-Szebenben 27, Pécsen 11, Budapesten 9, Oraviczán 25, Egerben 12 és Sárospatakon 14 nappal.

Az ákácvirág használata. Diószegi „Orvosi fűvészkönyvében“ már 1813-ban azt írja az ákácrról; „virági pedig a hasat lágyítják és a szünádrával bajlódó személyeknek hasznosak“.

A gyermekserég előszeretettel habzsolja édes virágát, melyet vidékenként tojásban és zsirban kisütve élveznek. „Romániában illatos vizet párolnak belőle s ezukorral elkészítve kellemes izü serbethez ad“ (Hanusz). De legfőbb haszna abban rejlik, hogy a virágot körülzsongja a méh, mely nélkül koplal, nincs ákáczsüret. Az ákáczméz Magyarország specialitása; finomságánál fogva külön pergetve, a többinél értékesebb s nagyobb áron kel.

Az ákáczfába rózsat nemesíteni. Ámbár a növényélettan szerint oltani legfeljebb egyazon növényesalád körébe tartozó fajokat lehet, az ákác pedig a hüvelyesek (leguminosae), a rózsa pedig

a rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozik, mégis ugylátszik az ákáczfán virító rózsza nem tartozik a lehetetlenségek közé.

A kérdés a „Természettudományi Közlöny“-ben vetődött fel, hol az 1897-ik évfolyam 212. és 324-ik lapján lett komolyan tárgyalva.

A kérdést M. Gy. vetette fel, ki V. Kovács László vámosgyörki parkjában látott egy duslombu méternyi rózsafát, mely egy tizenöt év körül levő erős ákácza oldalából nőtt ki. Tulajdonosa háromévesnek mondta. Kertésze többször lepte meg ily oltással, mely több-kevesebb ideig élt és virágzott.

Az egyik tudósító kétségbe vonja ennek lehetőségét s nem igazi rózsának, hanem rózsaaákácznak tartja, Ledő István azonban saját tapasztalatára hivatkozva, kétféle oltási módot ajánl, melylyel az oltás sikerül.

A több sikert nyújtó egyik mód ez: az ákácza törzséből egy *kihajtott oldalágat* kellő gondozással felnevelünk; ha *gyenge volna, tavasszal visszavágjuk*, hogy erőteljes ágat hajtszon s ezt a második vegetatió megindulásakor, ugy *junius utolján vagy július elején beszemezzük*; de ügyeljünk arra, hogy a levágandó *szem inkább tulérett*, mint éretlen legyen, mert — alvó szemzésről lévén szó — kell, hogy a telet kiállhassa. A *szemet ne a megszokoti módon vegyük*, t. i. hogy a fareszt belőle eltávolítsuk, hanem ellenkezőleg *az egész fatestet benne hagyjuk*, csupán a héját vágjuk egy körül, hogy a széle eltávolittassék. Ha a beoltott szem télen át el nem fagy, tavasszal kihajt s virágot hoz. A fagy ellen különben megvédhetjük, ha a szemet télen át begöngyölítjük.

6. Az ákácza gyümölestermése s magja.

A virágzatnak megfelelőleg a gyümölcs szintén fürtöt képez, mely a virágzatnál még lazább, az egyes hüvelyek nyele még a termő nyelével is hosszabbodván.

Az ákácza magja szeptember végétől október végéig érik meg. A hüvelyek eleinte világos rozsdabarnák, később sötéttkékes, majd egészen beérve, szennyes sötétbarna színt öltenek. A hüvely 5—9 cm. hosszú, s körülbelül 1 cm. széles egyrekeszű, egy termés levélből alakult, melynek összenövési helye a hasoldalt képezi, hol a magvakat viseli, az ellenkező oldal, mely a levélgerincznek felel

meg, kiélesedő ormót képez. A hüvely éréskor hegyétől lefelé hasadva pattan kétfelé. Az egész hüvely bőrnemű, laposan összenyomott, a magvak helyén begyüremlésekkel elválasztott puffadásokkal, miknek belülről a magvakat rejtő, teknőszerű bemélyedések felelnek meg. A belseje atlasz-fehér, selyemfényű. Ennek a hasi oldalán levő magléczhez (placenta) a magvak vannak jól kifejlődött kötővel (funiculus) odaerősítve. A *mag köldöke* (umbilicus) fehér kis foltot képez, a mag behajlásának gödrében, hol a magkötő van megerősítve. Ezek barnák vagy feketén fénylők, bőrnemű héjjal, vesealakuak, 5 mm. hosszúak.

A hüvelyek egész télen át a fán maradnak, sőt az új termés is sokat talál még a fán s csak lassan hullnak le. S minthogy a hüvely is későn pattan ki, sőt a mag kipattanás után sem szívesen hull ki, a magszedés egész télen át és tavasszal folytatható. A mag 2—3 évig csiraképes marad.

Az ákáczfá már igen korán, 10—15 éves korában hoz csiraképes magot, sőt a sarjhajtások még előbb; láttam 2—3 éves ilyen fiatal hajtásokat is virágozni, magjok csiraképességéről azonban nincs tapasztalatom.

3. Az ákác földrajzi elterjedése.

Az ákác eredeti hazája Északamerika, hol szűkebb otthonában a déli Alleghany-hegység egész területére kiterjed s itt főképpen a sikon és tág völgyekben fészkelte be magát, mutatva, hogy az Alföld kiválóan neki való. Amerikából nincs is adatunk, hogy a hegyvidéken miképen boldogul.

Vad állapotban található: Pennsylvania, Ohio, Illinois, Virginia, Kanada, North Carolina és Tennessee államokban, valamint a Mississippi mentén; a tengert jó messze elkerüli.

Európában, mint tudjuk, Franciaországban lett először megtelepítve, hol csakhamar minden irányban szétterjedt, a nélkül, hogy mindenütt megfelelő éghajlatra találta, sőt a tengert sem kerüli annyira, mert Norvégia tengerpartján egész a 63°-ig ész. sz. előfordul Drontheimnál, ugyane szélességi fok képezi a kocsántalan tölgynek is véghatárát észak felé. Mig azonban legtöbb helyen annyira polgári jogot nyert, hogy tagok szegésére, fasorokban, sétatereken, parkokban, sőt erdők telepítésére Európaszerte

használják, addig Európa legéjszakibb tartományában már nem rendes tenyésztésre való s már északi Poroszországban megszűnik a telet, ámbar Alt-Stutterheim erdőmester (Erd. L. 154/901) szerint az ákác még keleti s nyugoti Poroszországban is tekintélyes fává növekszik. Ellenben Németország délibb fekvésű részein, különösen a Franciaországgal határos Elzászban egészen jól diszlik. Anglia klimája sem neki való már s Darwin az az állítása, hogy az ákác fája, ha Európában nőtt, értéktelen — csak Anglia ködös, nedves klimájára vonatkozhatik, mert az ákác a nedves talajt s levegőt általában kerüli. Annál jobban megfelel a délibb, Francia, de különösen Magyarország klimája, hol fája minden tekintetben kiváló s itt nemcsak az Alföldön, de a dombokon és az előhegyek déli hajlásain is kitűnően tenyészik, a hegységben azonban erdei fának már nem válik be.

Hazánkra nézve azt mondhatjuk, hogy a kocsános tölgy klimája leginkább való neki, kivéve annak legmélyebb (mocsaras s legmagasabb (700 méteren teli) elterjedését, mert azt minden-hová nyomon követi. Pausinger megfigyelései szerint egyesével egész 700 méterig, kivételesen a Hargitában 980 méterig is nyomul a Qu. pedunc. előre a bükkös régiójába. S mint az előbbi fejezetben láthatjuk, az ákácznak is tengerfeletti legmagasabb elterjedése 707 méter Csik-Somlyón, míg Árvaváralján 501 méter magasságig van jelezve.

Arra nézve, hogy Franciaországtól délre meddig terjed az ákác, nincsenek feljegyzéseink, de valószínű, hogy itt is a kocsános tölgyet követi, melynek délen a Közép-, nyugaton, az Atlanti tenger, keleten pedig az Ural-hegység szab határt s azt hiszem a Kaspi tótól északra eső nagy orosz tatár sivatagban, melyet a kocsántalan tölgy kikerül (a sós térségek kivételével) és a Kaukázusban is megfelelő éghajlatra találna még.

Hazánkban annyira elterjedt fánem, hogy alig van vidék, a hol nem találkozunk vele. Az Alföldön majnem kizárólagos uralomra vergődött, hol kisebb-nagyobb erdőségeket képez, de leginkább fásorokban utak és taghatárok szegélyezésére, egyes tanyák körülkerítésére használják. Így előjön Erdélyben, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében, Jász-Nagy-Kun-Szolnok, Csanád, Csongrád, innen nyugot felé Esztergom, Komárom, Fejér, Veszprém, Zala, Győr,

Moson, Sopron, Vas, délnek Tolna, Somogy, Baranya, Bácsbodrog, Torontál és Krassó-Szörény vármegyékben, továbbá Békés, Hajdu, Nógrád, Heves és Borsod-megyékben. Északon Zemplén, Zólyom, Pozsony, Nyitra, Bars. Trencsén és Árva vármegyékben. Horvát-Szlavonország területén is mindenütt előjön.

4. Az ákác jelentősége.

Az ákác jelentőségét legjobban mutatja az a gyors elterjedés, melyet fent vázoltunk. Különösen Franciaországban és Németországban kezd utóbbi időben nagyobb jelentőségre szert tenni, de sehol oly nagy mértékben, mint Magyarországon. S ha a németek irnak is az ákácra, leginkább Magyarországra hivatkoznak.

Az ákác fontossága főképp három irányban szembetünő, u. m.: 1. nemzetgazdasági, 2. erdőtenyésztési, 3. pénzügyi szempontból.

Mig Németországban az elfagyástól nem birják eléggé óvni, Franciaországban pedig panaszkodnak, hogy a talajt kiszarolja s általában csak hézagpótló faként használják ott, hol az erdei fenyő nem igen boldogul, ámbár tartósságát ott is elismerik, addig nálunk minde hátrányokról nincsen panasz, sőt általában a legnagyobb kedveltségnek örvendő, legnépszerűbb fává vált.

„Az ákácfa a magyar Alföldnek immár tipikus fája“ — írja Hegyfokj Kabos (Term. t. K. 265/894). „Alig hiszem, hogy rónáinkon legyen oly község, melynek utcáin, szántóföldbeli mesgyéin s legelőin vele nem találkozhatnánk. Kemény, tartós fáját igen keresik az iparüzők. Virágzása elé epedve néz a gyermeksereg. Ez az ő ujsága. Több helyütt csakugyan annak nevezi virágfüzérét a nép, melyet az élelmes gazdasszony, kirántva, különlegességképpen talál fel.“

A májusnak diszét, a tavasznak menyasszonyi fátyolát az ákác szolgáltatja. E fának tisztelete oly általános, minden ember szívéhez férközött, hogy magam is gyermekkorom kedves emlékei közé sorozom, mikor pajtásaimmal utcazahosszat nádszállal csavartuk le fürteit s illatos virágait élvezettel faldostuk s most is tele tüdővel szívom édes illatát, andalogva hallgatom a virágját, koronáját körül rajongó minden színü s hangu földi posztrók s mézelő méhek dongását, döngicsélését.

Van egy másik jövevényünk is: az eperfa, melyről Arany mondja „feketén bólingat az eperfa lombja“. Ez is nagyon fel lett karolva, de míg ezt inkább haszonlesésből, a leveléért s gyümölcse végett kultiválja a magyar, addig az ákáczhoz, mely szintén nagyon hasznos, szive egész melegével vonzódik. Bizonyítja ezt az a tapasztalat, hogy nincs több olyan fa, melynek neve annyiféle változatban élne a magyar nép nyelvén, mint az ákác és pedig az Al- és Felföldön egyaránt. Ennek bizonyosságául álljanak itt vidékenként otthonos nevei.

A főntebb elősorolt magyarfa, koronafa (Borbás szerint Nógrádban csipke-ákác) neveken kívül a következőket gyűjtötte össze a „Magyar Tájszótár“ (I. köt. 21., 22. lap), melyeket érdemesnek tartok ide iktatni, már az ákácznak vidékek szerint való elterjedése végett is.

1. Ágác = Hontmegyében, Ipolyság. 2. ágác = Palócszág. 3. agaci fa = Répce mellett. 4. agáci fa = Sopron- és Vas megyében, Őrség, Közép-Baranya (Tolnamegyében is használatos. Szerző). 5. agáczo fa = Sopron és Vas. 6. agacs = Komárom-megye Kürthön és Fürön, Hontm., Hevesmegye. 7. agácsfa = Hont. 8. ágácsfa = Nógrádm., Tolmács, 9. agácsa = Hontm., Ipolyság. 10. agacsi = Hevesm. 11. *agagyinfa* = Borsodm., Mező-Kövesd. 12. agárcza = Göcsej, Póka, Szegzárd-Palánk.

Sőt annyira átment az ákác ismerete a nép kedély- és gondolatvilágába, hogy annak szurós tulajdonságát az emberi tulajdonságok kifejezésére használja fel, „ákácziós“-nak nevezve az akadékoskodó ember izgága természetét, mint a „Magyar Tájszótár“ alább következő feljegyzései bizonyítják (a 22-ik lapon):

Ákáczió: izgágaság, akadékoskodás, kötekedés (Székelyföld, Háromszékm. Uzon).

Ákácziós: (Szatmármegye, Nagybánya, Szolnok-Dobokamegye Horgospatak, Székelyföld, Háromszékm. Uzon, Brassóm. Hétfalu; *ákácziás* (?) Hétfalu) = izgága, akadékoskodó, kötekedő, gáncsoskodó. *Ákáczióskodik* (Szabolcsm. Besenyőd, Szilágy-Somlyó; Udvarhelym. Fehérnyikó; Háromszékm. Uzon; *ágáczióskodni* Szatmárm. Patóháza): = izgágáskodik, akadékoskodik, kötekedik, gáncsoskodik.

Ákácziózus = ákácziós (Zilah, Háromszékm. Kovászna).

Felkapta nevét a népköltészet, legmagyarabb költőink kedvenc

fája, a „fehérvirágos ákác“ sok helyt költészetük tárgya s a nép „oly előszeretettel emlegeti — mint Hermann Ottó mondja — mint a tót az ő hársát, a német a maga tölgyét, a világgöltészet a pálmát, a Libanon czédrusát“. ugy hogy helyen-közön „magyar fának“ nevezik, mely elnevezés jogosultságát a németek is elismerik. S igaza van Hanusznak, hogy az ákác nemcsak talajunkat hódította meg, hanem a magyar népet is. Igaza van dr. Beliczay Jónásnak (Kecsk. Lapok 1878.), hogy egy érdem az övé: az alföldi ember nomád életének nyomát elenyésztette. Tanyákon csak kivételesen találunk más fát. Az ákácza töri a rést lassan ugyan, de biztosan. A magyar nép pl. Szegeden, ha egyik pusztáról a másikra vándorol, nem csak kis házikóját bontja le s viszi magával, hanem az azt szegő kedvencz ákáczfáit is, mikor már tetemes nagyságot értek el, kiássá s magával vive, újból tanyája s háza köré ülteti s az ákác, mintha megértené e megható ragaszkodást, újból kihajt s tovább virit. Tehát bármily erős fairtó tulajdonságot hozott népünk kelet pusztáiról, az ákácza szeretete megtanította a fa gondozására.

»Nem csodálkozom — írja Duka Marczel a »Földm. Érdekeinkben« 1878. 19. sz. — a Felföld emberén, mert annak erdeiben van még fa; nem csodálkozom az Alföld köznépén, mert benne megvannak még a nomád élet nyomai, ő nem szereti a fát, mert a szabad mozgásban gátolja, de nagyon csodálkozom a mivelt földbirtokosok többségén, kik nem akarják azt a hasznot élvezni, melylyel birtokaik befásítás folytán majdan ingyen nyújtani hivatva vannak«.

Ezzel az indolentiával tényleg csak az ákác küzdött meg, mely annál jobban nő, minél inkább vágják, sőt mintegy bosszúból az irtásért, sokkal nagyobb területeket foglal el messze elágazó gyökereivel s a mi fő, elszaporodik a legsilányabb talajokon is s általában oly jól érzi magát sok helyen, hogy hallatlan üdeséggel 1·5—2 méter hosszú sarjat növeszt egy év alatt s álláshelyétől 15—20 méterre betolakodik a földek közé. Az ákác a nálunk neki annyira megfelelő talajon egyszer megvetve lábát, birokra kelt az emberrel s a küzdelemben ő maradt győztes. Nem csak győzött, de meg is hódította az embert. Az alföldi nép jóformán nem is ültet más fát, sőt erőlteti oly talajra is, hová nem való, szikre,

vagy oda, hol közel a talajviz, sőt fel is jö időközönként a talaj árja, mely tönkre teszi s érdekes nézni, miképen küzd itt minden talpalatnyi földért s egy könnyen nem adja meg derekát, egy kis bogárháton vagy földsánczon, hová a víz fel nem ér, tovább nő, jóllehet silányon, tengődve.

S nem hiába, hogy behálózták vele egész országunkat, de az ő révén hirnévre is vergődtünk s ez tán az egyedüli fa, melyre nézve tőlünk tanulhat az egész külföld.

Ákáczmézünkkel ugyanis már oly különlegességre tettünk szert, mely kiváló finomságánál fogva utolérhetetlen s minden mézfajtánál értékeesebb. S mind érdekes adomát hozom fel, hogy a német mézgazdák ez illatos, kristálytiszta, fehér, mindig olvadékony mézet hamisitványnak deklarálták s nem hitték, hogy a természet ilyet produkálhat, míg hazánkba menesztett kiküldötteik után meg nem győződtek Tamásokként a valóságról.

S bizony midőn a májusi kései fagyok jelentkeznek, méltán kiált fel Hegyfoky Kabos, Turkevének érdemes plébánosa, ki a nép szívéhez, gondolkodásához, hivatásánál fogva közelebb férkőzhet: »Ilyenkor forrázódik le azután május disze, a kedves ákácza virága, koplalnak a méhek, nincs ákáczmézzsüret.“

Ilyenkor valóban csak álomban láthatjuk a szép tavaszt, a valóságban, a természetben hiába keressük.

Irodalom.

1. *Alföldünk magyaráfája.* Hanusz István. Term. közl. 376/881. lap.
2. *Erdészeti növénytan.* Fekete es Dietz. II. 1001—1007. lap.
3. *Die Bäume u. Sträucher des Waldes.* Gustav Hempel és Karl Wilhelm 103. lap.
4. *A növények élete.* Henry Emery.
5. *A fűtőhomok megkötése.* Illés Nándor.
6. *A legelőerdők.* Földes János.
7. *Az ákáczfajtáinak virágzóképesége.* Dietz. Term. tud. K. 1888. é. 125. l.
8. *A kendermagbogár.* Dr. Horváth Géza. Term. tud. K. 1888. é. 286. l.
9. *Ákácza levélnyelén levő kis üreg.* Dietz. Term. tud. K. 1890. é. 329. l.
10. *A hüvelyes növények gyökérsomóiról.* Schilberszky Károly. Term. t. K. 1891. é. 189. lap.
11. *A homoki szőlők készülődő ellensége (kenderkebogár).* Biró Lajos Term. t. K. 1892. é. 257. lap.
12. *Az ákácza virágzása.* Hegyfoky Kabos. Term. tud. K. 1894. é. 264. l.

13. *Ákáczfába oltott rózsza*. Ledő István Term. tud. K. 1897. é. 323. l.
14. *A nitrogénygyűjtő növények jelentősége és a talajoltás*. B. Thuemen után R. T. Term. tud. K. 1897. é. 524 l.
15. *Az ákáczipaizstetvek pusztítása*. Gorka Sándor, Term. tud. K. 1897. é. 604. lap.
16. *Ritka nagy ákáczfa*. Demény Dezső Term. tud. k. 1898. é. 51. l.
17. *A tornyos nyárfa és fehér ákác magatartása a szélben*. Fialovszki Lajos. Term. tud. K. 1898. é. 276. l.
18. *A közönséges ákáczfa kérgének mérges volta*. Dr. Aujerszky Aladár és Dr. Kóssa Gyula Term. tud. K. 1898. é. 334. l.
19. *Erdőműveléstan*. Vadas Jenő.
20. *Egy érdekes ákáczállab*. Illés N. „E. L.” 1877. 10., 283., 354. l.
21. *Az alföldi ákáczosok fordaidejének kérdéséhez*. Szabó Adolf „E. L.” 1877. 151. lap.
22. *Kerüli-e az ákác a kötött agyagtalajt*. Földes J. „E. L.” 1877. 84. l.
23. *Ujabb adat az ákác talajigényéhez*. B. Mednyánszky D. „E. L.” 1877. 321. lap.
24. *Tölgyesek irtása és ákáczosok telepítése a Kecskemét városi erdőkben*. Szabó A. olt. „E. L.” 1879. évf. 15—26. l.
25. *Az ákác talajigényének felderítéséhez*. Földes J. „E. L.” 1879. évf. 252—257. l.
26. *Homokkötési munkálatok a deliblati pusztán*. Pausinger J. „E. L.” 1879. évf. 649—655. l.
27. *Az ákáczcsemetek egy újabban felfedezett ellensége (kenderkebogár)*. Rózsay „E. L.” 1883. évf. 662—664. l.
28. *A deliblati homokkötésről*. Illés N. „E. L.” 1884. 1—14. l.
29. *Az ákáczfa tartóssága*. (To). „E. L.” 1884. évf. 558. l.
30. *Adatok a befásítás történetéhez*. Roditzky Jenő. U. o. 685—698. l.
31. *A szeged-királyhalmi erdőőri szakiskola ismertetője*. Földes J. „Erd. L.” 1885. évf. 1197—1209 l.
32. *A kendermagbogárról*. „E. L.” 1886. évf. 752.
33. *Ákáczfatermési táblák*. Coburg hgi. erdőrendg. „E. L.” 1887. évf. 552—554.; Szabadka erdei részére 1887. évf. 555—556. l.
34. *Az ákác gombájáról (a leveleken)*. S. K. „E. L.” 1887. évf. 980—981. l.
35. *Ákáczcsemetek nevelése*. Márton S. „E. L.” 1888. évf. 439—460.
36. *Az ákác a tölgycsemetek szolgálatában*. Kallina Károly 681—685. l.
37. *Az ákác tüskéinek rendeltetéséről*. (Rgh.) E. L. 1888. 765.
38. *Egyujcsemeterontó (Serica holosericea scop)*. (J.) „E. L.” 1889. 353—354. l.
39. *Ákácunk neve és eredete*. Flott Károly „E. L.” 1889. 499—501. l.
40. *A deliblati futóhomokról*. Mátyus József „E. L.” 1890. 1—20. l.
41. *Sikeres erdősítés a deliblati pusztán*. (J.) „E. L.” 1890. 333. l.
42. *Szőlőkarók és távirida-oszlopok ákáczból*. (J.) „E. L.” 1890. 863—866. l.
43. *A futóhomok erdősítésének kérdéséhez*. Illés. „E. L.” 1890. 912—925. l.
44. *A futóhomok beerdősítéséről*. Máhr Károly. „E. L.” 1891. 346—351. l.

45. *A cserebogár pajodjainak pusztítása.* „E. L.“ 1891. 517., 637. és 871. l.
 46. *A szegedvidéki homokterületek erdősítése.* Kiss F. 1892. 279—299.,
 385—405. l.
 47. *Az ákáczfaramuról mint trágyaszerről.* Bencze G. „E. L.“ 1893.
 400—411. l.
 48. *A mezőség kopárai befásításának kérdése.* Pécn D. „E. L.“ 1894.
 702—728. l.
 49. *Az ákácza ismeretéhez.* (Péchn.) „E. L.“ 1894. 823—825. l.
 50. *Rovarkárosítások a szegedi erdőgondnokság területén.* 1895. 1025—1030.
 51. *Az ákáczaiztetü kérdése Magyarországon.* Illés N.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

I.

József főherczeg ő császári és királyi Fenségének üdvözlése.

Az Országos Erdészeti Egyesület József főherczeg ő cs. és kir. Fenségét, a magyar erdőgazdaság buzgó pártolóját s az egyesületnek régi alapító tagját, születésének 70. évfordulója alkalmából a következő hódolatteljes feliratban üdvözölte:

Fenséges Ur!

Az Országos Erdészeti Egyesület a magyar nemzet összességének örömétől áthatva, mély hódolattal tolmácsolja Fenségednek a magyar erdőgazdaság üdvözlését a mai örvendetes napon, a midőn a Kárpátok ormától az Adria partjáig az a lélekből fakadó fohász kel a magyar erdő művelőinek ajkán: vajha a Mindenható Fenségedet a magyar nemzetnek még számos éven át boldogságban megtartsa s vajha a magyar erdészet Fenségednek megbecsülhetlen rokonszenvét mindenkoron bírja.

Az Országos Erdészeti Egyesület nevében
 Budapesten, 1903. márczius hó 2-án.

mély hódolattal

Bund Károly s. k.
 titkár.

Báró Bánffy Dezső s. k.
 elnök.